

Munk *Sylvia atricapilla*

Global utbredelse

Hekkeområdet ligger i den vestlige del av Palearktis fra Ural i øst og gjennom hele Europa, samt i Atlasfjellene i Nord-Afrika. Andre underarter finnes bl.a. på Sicilia og Sardinia (*pauluccii*), samt i Kaukasus (*dammholzi*). I Norden er munken mest vanlig i de sørlige og sommervarme områder.

Norsk utbredelse og habitatvalg

I Norge er munken knyttet til løvskogsrike områder i de sørlige og sommervarme deler av landet. Munken forekommer mer sjelden og sporadisk nord for Helgeland i egnete områder.

Den mest optimale hekkebiotop er sluttet edelløvskog med store løvtrær og gjerne med et feltsjikt av bringebær, nesle, nypebusker o.l., men den forekommer også f.eks. i barblandingskog og i byparker med hekker og busker. Finnes også vanlig i oreskog, mer sjelden i frodig fjellbjørkeskog.

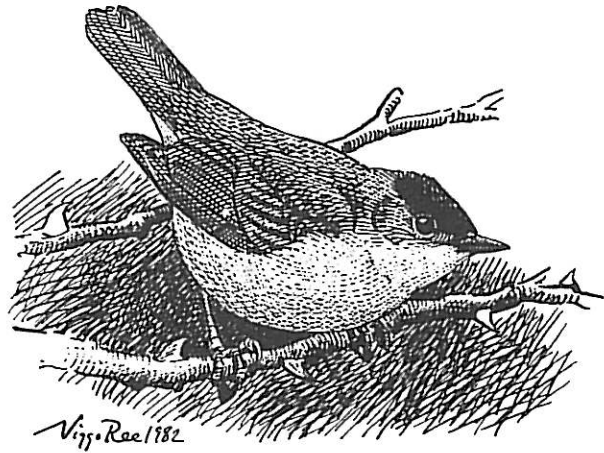
Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

Bestanden av munk i Norge er anslått til å ligge mellom 200.000 og 700.000 par, men trolig nærmest det første anslaget. Munken krever større hekketerritorium enn sin nære slektning hagesangeren, derfor er ofte lokale bestander ikke like tette. Antallsmessig finnes de fleste munk i de frodige og kystnære løvskogsområdene i Sør-Norge. Munken går for å være en av de mest tallrike fugleartene i Europa, med en bestand på ca. 35 millioner par (Glutz von Blotzheim & Bauer 1991). Fra 1960 til 1980-tallet skjedde det nesten en fordobling i hekkebestanden i England (Simms 1985). Trolig har også den norske bestanden økt, jf en økende tendens til vinterfunn. Framgang ellers i Skandinavia har trolig sammenheng med det moderne skogbruket og gjengroing av tidligere dyrket mark, jf hagesanger (Koskimies 1992). Arten ble for første gang påvist hekkende i Nord-Norge på slutten av 1950-tallet.

Hekkebiologi

Straks etter ankomsten om våren markerer hannen sitt territorium med en kraftig og vakker sang. Pga. munkens skjulte levevis ville det uten sangen vært svært vanskelig å påvise arten i et område. Munken er karakterisert som en av de flinkeste sangfuglene i Europa, og den kan også etterligne andre arter (f.eks. hagesanger!). Hannen forsvare ivrig et territorium (ca. 5 daa) enten ved sang eller direkte ved trusselpositur med oppblåst drakt eller direkte slagsmål. Når territoriengrensene er fastsatt, hevdes disse vanligvis kun ved sang. Også hunnen deltar i å jage bort inntrengere. Hunnen ankommer hekkeplassene vanligvis bare noen dager etter hannen. Ringmerking viser at samme hann (og hunn) kan returnere til samme territorium flere år på rad. Snart etter eggleggingen opphører sangen. Etter hekkesesongen kan munken ofte synges helt fram til høsttrekket begynner, det kan imidlertid også dreie seg om uparede hanner eller mislykkede hekkeforsøk. Munken er vanligvis monogam.

Hannen bygger flere enkelt bygde valgreir før hunnen velger et av dem. Reiret plasseres som oftest

lavt over bakken i en busk eller i et lite tre, ofte overraskende lite skjult. Når det er unger i reiret, varsler foreldrene skarpt *tekk-tekk-tekk* som gjerne går over i kraftige *skrrrr-skrrrr*-låter ved forstyrrelser. Når predatorer truer reiret, kan munken spille såret ved å slepe vingene for å avlede oppmerksomheten fra reiret og ungene. Legger vanligvis 4-6 egg i juni. Både hunn og hann ruger og fører ungene. Ungene er avhengige av foreldrene inntil 10-14 dager etter at de forlater reiret. Familien holder imidlertid ofte sammen i 2-3 uker (Cramp 1992). Vanligvis når 3 unger flygedyktig alder. I sørlige områder kan munken klare to kull i løpet av hekkesesongen. Forventet levetid er ca. 2 år. Ringmerking viser at munken kan bli inntil 8 år, i fangenskap er det imidlertid eksempler på fugler som er blitt over 20 år! (Glutz von Blotzheim & Bauer 1991).

Trekkforhold

Munken ankommer hekkeplassene i Sør-Norge vanligvis i midten av mai, lengre nordover først fra slutten av mai og i juni. Etter hekkesesongen streifer særlig hunnen og ungfuglene vidt omkring. Høsttrekket starter i månedsskiftet august-september. I Sør-Norge er det ikke uvanlig med funn i oktober også. Pga. at munken om høsten skifter diett fra insekter til frukt og bær er det eksempler på at munken klarer å overvintre hos oss. Storparten av bestanden overvintre likevel ved Middelhavet. Her utgjør olivenfrukter en svært viktig del av vinterdietten. Ringmerking viser at den mellom-europeiske hekkebestanden har en sørvestlig orientert trekkretning, med funn helt fra Vest-Afrika. Fugl fra Norden trekker sørøstover, med funn helt ned til Øst-Afrika.

Sentral-europeiske munk har de siste 30 årene gradvis endret sine trekkvaner. Ringmerkingsundersøkelser viser nemlig at ca. 10% av hekkebestanden i Sentral-Europa har etablert et nytt vinterkvarter i England. Dette er 1000-1500 km nord for munkens tidligere overvintringsområde ved det vestlige Middelhavet. Årsakene til dette ligger trolig i et mildere vinterklima og en økende tilgang på utlagt fôr. Denne strategien betyr at de «engelske» munkene ankommer hekkeplassene ca. 10 dager før «middelhavsmunkene». De kan dermed okkupere de beste hekketerritoriene først. Dette er en fordel som kan ha medvirket til omlegging av trekkvanene (Johansen & Jacobsen 1993).

Øystein R. Størkersen

Munk *Sylvia atricapilla*

365 ● Konstatert hekking

415 ● Sannsynlig hekking

606 ● Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

